

HINÇ İNSANI KİMDİR? * WHO IS THE MAN OF VINDICATION?

Sebile BAŞOK DİŞ**

Öz

Hinç duygusu, iftira, kara çalma, negatif eleştirelilik, öteki düşmanlığı gibi sonuçları olan yıkıcı bir duygudur. Ancak bu duygu kendiliğinden ortaya çıkmaz. Temeli güçsüzlük olan bu duygu, intikam arzusu ve hasedin devamlılık göstermesi sonrasında oluşur. İncinen ve haksızlığa maruz kalan insanlar, intikam arzusu duyarlar ancak pek çok durumda güçsüzlükleri nedeniyle bu arzuyu yerine getiremezler. Öte yandan insanlar pek çok değere imrenirler. Güzellik, güç, nüfuz, başarı, zeka, zenginlik, görkem, talih gibi değerler pek çok insanın sahip olmak istediği değerlerdir. Ancak yine güçsüzlükleri bunlara ulaşmalarını engeller. Bu değerlere ve bunlara sahip olanlara duydukları haset bu değerlere asla erişemeyeceği bilinci ile hinç halini alır. Hinç, insanın hakikate, değerlerle ve diğer insanlarla ilişkisini etkileyen bir duygudur. Hinç duygusu ile zehirlenen kişi hinç insanına dönüşür. Hinç insanı, bu zehrin etkisiyle değerleri önce yadsır, sonra tahrif eder en sonunda ise bunları ters yüz ederek başlangıçtakinden tamamen farklı bir değerler sistemi edinir. Bu kişinin hakikatle ilişkisi de problemlidir. Hem kendi konumuna ve değerine hem başkalarının durumuna ilişkin hem de olgulara karşı bir körlük ve yanılsama içindedir. Kendine yönelik yücelik algısını muhafaza etmek için kendisini aldatırken, başkalarının değerini inkar eder ve olguları olduklarından farklı görür. Bu kişinin hinç duygusu ile geliştirdiği temel ilişki biçimi ötekine düşmanlıktır.

Anahtar Kelimeler: Hinç İnsanı, Güçsüzlük, İnkâr, Negatif Eleştirelilik, Tepkisellik.

Abstract

Sense of vindication is a devastating feeling along with consequences such as slander, blackwash, negative criticism, and alienation. But this feeling does not come into being by itself. This emotion that is based on weakness occurs after revenge and continuity of jealousy. People who are hurt and injured yearn for revenge, but in many cases they cannot fulfill this desire because of their weakness. On the other hand, people envy many values. Many people want to have values such as beauty, power, influence, success, intelligence, wealth, splendor, fortune. Yet their weakness prevents them to reach these values. They envy these values and those who hold them and this jealousy becomes vindication with the consciousness that they will never reach these values. Vindication is a feeling that affects people relation with truth, values and other people. The person who is poisoned sense of vindication turns into a man of vindication. The man of vindication first denies the values due to the effect of this poison, then falsifies them and eventually reverses them and obtains a system of values that is totally different from the beginning. The relationship between this person and the truth is also problematic. This person is in both blindness and disillusion against both his position and his values, and also against the events about the situation of others. While deceiving himself in order to preserve his perception of self-respect, he denies the value of others and sees things differently than they are. The basic relationship that this person develops with the help of sense of vindication is hostility to other.

Keywords: Man of Vindication, Weakness, Denial, Negative Criticism, Reactivity.

Giriş

Hemen herkes günlük hayatı içerisinde kendisine kötülük etmediği, zarar vermediği insanların düşmanlığına uğrayabilmektedir. Kişi, bu insanlarla alıp veremediği bir şey olmadığını düşünürken bu yersiz düşmanlığı anlamlandırmakta zorlanır. Kendi açısından baktığında bu düşmanlığı hak edecek hiçbir şey yapmamıştır. Öyleyse neden bu düşmanlığı görmektedir? Bu sorunun yanıtı kişinin kendi eylemleri tarafından açıklanamayacağından bu kişi, aradığı yanıtı karşı tarafın, kendisine düşmanlık eden insanların kişilik özelliklerinde ve zihin durumunda aramalıdır. Bu insanlar muhtemelen hinç insanı olarak tabir edilen kimselerdir ve bunların bazı karakteristik özellikleri vardır. Hinç konusunda en kayda değer çalışmaları yapmış düşünürlerden biri olan Max Scheler, *ressentiment* diye adlandırdığı hincî zihnin kendisini zehirlemesi olarak tanımlar. Onun bu tanıma dayanarak hinç insanını zihni zehirlenmiş kişi olarak tanımlamak mümkündür. Scheler'a göre *ressentiment*, genelde insan doğasının normal birer unsuru olan belli duyguların ve etkilenimlerinin sistematik olarak bastırılması sonucu ortaya çıkan ve devam eden zihinsel bir durumdur (Scheler, 2015, 24). Bir başka ifadeyle, özünde intikamcılık bulunan kin, garaz, hinç, nefret gibi duygulardan beslenen ve özellikle kendi varoluşundan aşağılık kompleksi duyan kişinin

* Bu makale, 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (USBİK 2018) için hazırlanan "Hincin Kaynakları ve Hinç İnsanın Genel Karakteristikleri" adlı bildiriden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü, sebile_basok2000@yahoo.com.

ruhunda ortaya çıkan bir haldir (Sayın, 2016, 12). Bu duyguların uzun süre bastırılması ile bir takım yanlısamlar kişi için hakikat haline gelirken çarpık bir değer sistemi de ortaya çıkar. Bastırılarak hıncın ortaya çıkmasına yol açan duygu durumları şunlardır: İntikam arzusu, nefret, kötü niyetlilik, haset, kara çalma dürtüsü ve değersizleştirici kibir (Scheler, 2015, 24).

Birtakım nedenlerle ortaya çıkan hıncın, insan zihnini, düşünme biçimini, olayları algılama ve yorumlama biçimini etkileyerek onun kişilik özelliklerini değişime uğratar. Bu değişim hıncın insanı adı verilen karakter tipinin ortaya çıkmasına neden olur. Hıncın insanı, taşıdığı nitelikler dolayısıyla kendisinden her türlü kötülüğün beklenebileceği değersiz bir kişidir. Bu kişi, onu diğer insanlardan ayıran bazı özelliklere sahiptir. Hıncın insanı, hakikati algılayışı, değerlere karşı tutumu, negatif eleştireliliği, tepkiselliği ve düşmanlık duygusu ile öbür insanlardan ayrılır. Bu çalışmanın amacı başta Scheler ve Nietzsche olmak üzere hıncın konusu üzerinde çalışmış düşünürlerin görüşlerinden yola çıkarak hıncın insanın nasıl ortaya çıktığına, bu kişinin taşıdığı belirgin özelliklere ve hıncın insanların ortaya çıkışını engellemek için neler yapılabileceğine işaret etmeye çalışmaktır.

1. Hıncın Doğuşu

Hıncın konusunu ele alan düşünürlerden Nietzsche, hıncın kaynağı olarak yalnızca öç ve kını görürken (Nietzsche, 2011, 27), Scheler bunların yanı sıra hasedin de hıncın kaynaklık ettiğini ileri sürer. Bauman ise, saldırı, kıskançlık ve imrenmenin hıncın gerisinde yer alan duygular olduğunu belirtir (Bauman, 2010, 63).

Hıncın kaynağı olarak işaret edilen intikam arzusu, tepkisel bir dürtüdür. Çünkü bu duygunun ortaya çıkmasından önce her zaman bir saldırı ve buna bağlı bir incinme yaşanır. Bu nedenle intikam arzusu, her zaman zayıf tarafa aittir. Ancak zayıf olan taraf, buna rağmen kendisini onu mağdur eden tarafla aynı kefeye koyar. Daha güçsüz olduğunu kabul etmez. Saklı kalmış beklentiler ve yetersiz bir toplumsal konuma eşlik eden büyük bir kibir, zayıf tarafta intikam duygusu uyanması için uygun ortamı oluşturur (Scheler, 2015, 31).

Scheler, hıncın aşama aşama geliştiğini iddia eder. İntikam arzusu ile başlayan süreç haset, kara çalma dürtüsü ve kinden geçerek hıncın evrilir. Ancak bu aşamalardan hiçbiri hıncın kendisi değildir. İntikam arzusu, haset, kötülük dürtüsü, kin, başkasının talihsizliğinden zevk alma ve garaz, ahlakî bir hakimiyet veya uygun bir eylem ya da duygu ifadesi sergilenmediğinde ve kişinin kendisini dizginlemesine bir iktidarsızlık bilinci neden olduğunda hıncın ortaya çıkar. Eğer intikam arzusu duyan kişi, eyleme geçecek kudretteyse, eyleme geçer ve intikamını alırsa hıncın oluşmayacaktır. Öte yandan haset eden kişi, haset ettiği şeyi çalışarak, çalarak, takas ederek veya şiddet kullanarak elde ederse yine hıncın duymayacaktır. Hıncın, intikam arzusu ve haset güçlü olduğunda ve fail karşısındaki ile baş edemeyeceği düşüncesiyle bu duygularını bastırmak zorunda kaldığında ortaya çıkar. Bu nedenle hıncın, çoğunlukla hizmet edenlerde ve tahakküm edenlerde görülür (Scheler, 2015, 28-29).

Ancak hıncın, sadece bu kişilerde ortaya çıkmaz. Bunun bir nedeni, hıncın son derece bulaşıcı bir duygu olup diğer insanlara kolayca geçebilmesidir. İkinci nedeni ise, şiddetle bastırılmış bir dürtünün sonradan etki göstererek o kişiyi zehirleyebilmesidir (Scheler, 2015, 29). Bu nedenle hem yakınlık kurduğumuz insanların nitelikleri konusunda dikkatli olmamız hem de yaşadığımız haksızlıklara zamanında uygun tepkiler vermemiz gerekmektedir.

Bazı ortamlar, hıncın bulaşıp yaygınlaşması bakımından diğerlerine göre daha uygundur. Aşağılama, rekabet ve yoğun müphemlik (Bauman, 2010, 64) haset ve intikam duygularının yeşermesini sağlayarak hıncın duygusuna zemin hazırlar. Aşağılama, incitme, küçük düşürme ve her tür haksızlık intikam arzusuna; rekabet ve korkutucu boyuttaki belirsizlik de hasede yol açarak hıncı doğurur. Hasette de tıpkı intikam arzusunda olduğu gibi güçsüzlük bilinci büyük bir role sahiptir. Kişinin hasedi, imrendiği şeye bir başkasının sahip olduğu ancak kendisinin ona ulaşamamasına yol açan iktidarsızlık nedeniyle hıncı doğurur. Arzu ile arzunun gerçekleşmemesi arasındaki gerilim, arzulanan şeyi elde eden kişiye karşı bir nefret uyandırır ve o kişi, yanlış bir değerlendirme ile bu yoksunluğun nedeni olarak görülür. Haset, kişinin başkasının sahip olduğu şeye ulaşamayıp bu noktada kendisini güçsüz bulduğu durumlarda ortaya çıkar (Scheler, 2015, 35). Hıncı doğuran hasedin kökeninde kişinin kendisi ile başkaları arasında kıyaslamalar yapma eğilimi bulunur (Scheler, 2015, 37) ve bu haset, önceden istenilen değer, nesne ve özellikleri daha sonra değersiz görmeye yol açar.

Max Scheler, hıncın haset kökenli ortaya çıkmasına etki eden önemli bir faktörü açıklar. Bu faktör, bir grubun fiilî gücü ile siyasi, anayasal ya da geleneksel konumu arasındaki uyumsuzluktur. Aradaki uyumsuzluk arttıkça hasedin ortaya çıkma ihtimali de artar. Bu açıdan demokratik toplumlar, eşit yasal haklar ve biçimsel eşitlik sağlarken iktidar, gelir dağılımı ve eğitim açısından derin farklılıkları

önleyemediklerinde hıncın ortaya çıkması için uygun hale gelirler (Scheler, 2015, 31-32). Bu toplumlarda herkes kendisini diğerleri ile kıyaslama hakkına sahip görür. Ancak iktidar, gelir dağılımı ve eğitim açısından fiili bakımdan diğerleri ile rekabet edebilecek durumda değildir. Sosyal adalet açısından yeterli olmayan toplumların yapısı, hıncın oluşması açısından dikkate değer bir etkidir. Çünkü çaba ve ödülün birbiri ile bağlantısı kalmadığında hıncın kapsamı genişler (Turner, 2016, 99).

13. yüzyıla dek herkesin yerinin belli olduğu feodal ve tanrısal sayılan düzenlerde hıncın oluşması daha güçlüydü. Bu tür düzenlerde herkesin konumu daha doğuştan belliydi. Uzun süre devam eden toplumsal hiyerarşi sistemi karşısında herkes konumunu ve bunun başka türlü olamayacağı düşüncesini bir şekilde kabulleniyordu. Ancak burjuva toplumunun ortaya çıkışıyla bu durum değişmiştir. Arzulanan değerlerin herkes için erişilebilir olduğu söylenmektedir fakat gerçek hayatta herkes arzuladığı şeylere ulaşamamaktadır. Bu da hasedi ve buna bağlı olarak hıncı doğurmaktadır (Çabuklu, 2006, 141-142).

2. Hıncın İnsanı Hıncın İnsanı Yapan Özellikler

2.1. Hıncın İnsanı Hakikati İnkâr eder

Nietzsche, hıncın insanın hakikate ilişkin tavrını onun samimi, saf ve kendisine karşı açık ve dürüst olmayışı ile ilişkilendirir (Nietzsche, 2011, 31). Bu kişi, hıncın zehirlenmiş olduğu için gözü hakikati örebilecek durumda değildir. Samimiyetini, saflığını, açıklık ve dürüstlüğü yitiren bu insan gerçeği olduğu haliyle göremez. Onun zehirlenmiş gözü, hakikati Nietzsche'nin ifadesi ile başka bir renge, başka bir anlama, başka bir renge büründürür (Nietzsche, 2011, 33).

Hıncın insanın hakikati çarpık bir şekilde algılaması, onun diğerlerini ve kendisini gerçeğe aykırı bir şekilde algılamasına yol açar. Örneğin onun tasarladığı düşman, her tür iyi özellikten yoksun tamamen kötü bir düşmandır. O, düşmanlık duyduğu kişileri taşıdığı yıkıcı ve olumsuz duygular nedeniyle nesnel bir şekilde değerlendiremez. Düşman saydığı kişilerde hiçbir olumlu özellik göremezken, ona kolaylıkla her türlü kötü özelliği atfedebilir. Öte yandan düşmanın bu kötü özellikleri karşısında tüm üstün nitelikleriyle kendisini konumlandırır. Kötü düşmanına karşıt olarak iyi insan olarak kendisini tasarılar. Bu tasarımların hakikati ne ölçüde yansıtır yansıtmadığı hıncın insanı için bir kaygı nedeni değildir. Çünkü onun için asıl olan hakikat değildir. O, kendi gözünde yüceliğini ve üstünlüğünü korumak ister ve bu amaçla kendisini aldatıp yanılsamalar inşa eder. Bu nedenle hıncın insanın kendi kusurlarını görüp düşmanlık beslediği kişilerin meziyetlerini takdir etmesi mümkün değildir.

2.2. Hıncın İnsanı Değerleri Yadsır, Tahrif ve Ters Yüz Eder

Bireylerin zihinlerindeki kanaatleri yansıtan değerler, bazı tercihlere ve davranışlara yönelik nitelendirmelerdir (Yeşil, 2016, 139). Hıncın insanın en belirgin özelliklerinden biri, onun değerlere yaklaşımındadır. Nietzsche ve Scheler'in bu konuda çözümlenmelerinden etkilenen Gabriel Marcel, her değer düşürücü indirgemenin kökeninin hıncın olduğunu ileri sürmüştür (akt. De Koninck, 2003,76). Hıncın insanı, arzu ile güçsüzlük arasındaki gerilimin üstesinden gelmek için arzu duyduğu şeyin olumlu yönlerini gözden düşürmeye ve bunları inkâr etmeye başlar. Takdir ettiği veya sevdiği birisinin sevgisini ve saygısını kazanmak için nafiye yere çaba harcarken kendisini o kişinin olumsuz yönlerini keşfederken bulur. Arzu duyduğu şeyi elde edemediğinde onun başlangıçta düşündüğü kadar değerli olmadığı fikriyle kendisini avutur. Hıncın insanı bu noktada henüz değerleri tahrif etmemekte sadece bu değerlerin taşıyıcılarında bunların varlığını inkâr etmektedir. Bu şekilde arzu edilen şey hakkında kullanılan olumsuz ifadelerle arzu ile güçsüzlük arasındaki gerilim azaltılmaktadır. Artık arzu duyulan şeye karşı duyulan istek azalır ve kişi rahatlar. Ancak bu süreçte dışarıya karşı söylenen sözlerle beraber kişinin muhakeme ve düşünme şekli de değişir. Kişinin zihni, haset, kara çalma dürtüsü, kötü niyet ve gizli kindarlıkla dolar. Bu duygular tekil ve somut nesnelere koparak sabit tutumlar olarak kişinin zihninde yerleşik hale gelirler (Scheler, 2015, 71). Haset sonrası ortaya çıkan kara çalma ve kötüleme dürtüsü, kendisini tatmin edebileceği nesnelere ve özellikleri arar. Küçümsemeyi, aşağılamayı ve değer sahibi kişi ve nesnelere olumsuzluklarını sergilemeyi sever ve bunlardan keyif alır. Bu tür kusurları en olumlu özelliklerle karşı karşıya getirerek göze batır hale getirmekten mutluluk duyar (Scheler, 2015, 27). Kişinin dikkati iradesinden bağımsız olarak sevinç, neşe, mutluluk, talih, başarı gibi fenomenlere kayar. Bir yandan bunlara bakmak isterken diğer yandan da gözlerini bunlardan kaçırmak ister. Bunları hem arzulamaktadır hem de bu arzularına ulaşamayacağını bilmektedir. Bunun sonucu olarak değerleri tahrif etmeye başlar ve elinden geldiğince olumlu değerleri küçümser ve aşağılar (Scheler, 2015, 69-72). Her şeye kızmak, her şeyi aşağılamak, değerden düşürmek ve küçültmek arzusu duyar (Çabuklu, 2006, 141). Yüce değerlere düşmanlık duymanın da ötesinde çıkarıcı ve kaba varoluşundan ötürü, onların varlığını dahi kabul edemez (Sayın, 2016, 19).

Olumlu değerlere karşı hıncın insanın sergilediği bu tavır aslında ona da zarar verir. Her ne kadar değerli şeyleri küçümseyip aşağılayarak duyduğu gerilimi azaltsa da çevresinde neyin değerli olduğunu

göremeyecek kadar değersizleşir. Kendisini, onu ezen ve kıskançlığını körükleyen her şeyin değerini azaltmak zorunda hisseder. Bu nedenle onlarda yalnızca yanlışlar ve kusurlar görerek diğer insanları kendi değersizliğine yaklaştırmaya çalışır (De Koninck, 2003, 76).

Hınç insanının olumlu değerlere ve bunları taşıyan kişi ve nesnelere karşı duyduğu nefret değerlerin ters yüz edilmesiyle sonuçlanır. Bu aşamada hınç insanı olumlu değerlere sırtını çevirir ve bu değerlere sahip varlıkları tahrip etmek istemez (Scheler, 2015,73-74). Artık değerler intikam arzusunun veya hasedin yol açtığı hınç ile ters yüz edilmiştir. Olumlu değerler olumsuz, olumsuz değerler ise olumlu olarak algılanmaya başlamıştır. Nietzsche'nin ifadesi ile misillemede bulunamayan güçsüzlük iyiliğe, nefret edilen kişi karşısında boyun eğme itaate çevrilmiştir. Zayıfın zararsızlığı, korkaklığı, güç karşısındaki ezikliği, beklemede olma hali iyi bir ün kazanarak sabır adını almıştır. Güçsüzlük nedeniyle intikam alamama haline de bağışlama denilmiştir (Nietzsche, 2011, 40). Erişilemeyen prestij, saygınlık, siyasi güç, nüfuz, cesaret, zenginlik ve başarı gibi değerler küçümsenerek reddedilmiş, bunun yerine zayıfların hayatta kalmasını sağlayan özellikler iyilik ve erdem olarak görülmüştür. Ters yüz edilmiş bu değerler sistemine göre acı çeken, yoksul, güçsüz ve hasta olanlar iyiyken; soylu ve güçlü olanlar kötücül, zalim, şehvet düşkün ve doymak bilmez kimselerdir (Çabuklu, 2006, 139-140). Değerlerin yadsınmasıyla başlayan süreçte değerler, tahrif edilmiş ve en sonunda tepetaklak edilmiştir. Önceden kişi ulaşmasa dahi bu değerlerin büyüklüğünü kabul ederken, süreç sonunda bunları değersiz görür ve olumlu değerlerin karşıtlarını olumlu değer olarak benimser. Hınç insanın bu noktadan sonra olumlu değerleri takdir edebilmesi ve bu tür değerler oluşturması mümkün değildir.

2.3. Hınç İnsanı Negatif Eleştirelilik Sergiler

Hınç insanının eleştireliliğini belirleyen özellik, eleştirilen hususlardaki iyileştirmelerin bu eleştirileri sunan hınç insanını tatmin etmemesidir. Yapılan iyileştirmeler aksine onda hoşnutsuzluk yaratır. Çünkü iyileştirmelerden sonra suçlamanın ve olumsuzlamanın verdiği hazı yaşayamayacaktır. Bu yüzden hınç insanı eleştirilerinde ortaya koyduğu taleplerin yerine getirilmesini istemez. Onun eleştireliliği derdin deva bulması için değildir, dert onun için yalnızca bir eleştiri malzemesidir (Scheler, 2015, 34). O, bu malzemeyi eleştiride bulunarak haz duymak için kullanır. Kendi hazı için olumsuz durumları dile getiren hınç insanı, bu noktada tam bir kötü niyetlilik sergiler. O aslında dolaylı bir şekilde haz duymasına yol açan kötü koşulların varlığından gizli bir memnuniyet duyar. Bu yüzden aslında eleştirdiği eksiklik ve kusurların ya da hata ve yanlışların ortadan kaldırılmasını istemez.

Eleştiri, hınç insanına verdiği hazdan dolayı bu insan için çok önemli bir faaliyettir. Öte yandan o edilgin karakterde olması nedeniyle de yapmaktan ve inşa etmekten çok birilerinin ortaya koyduklarını eleştirmeyi tercih eder. Edilgin bir insan için en yaratıcı faaliyet olumsuz eleştirilerde bulunmaktır. Bunu yapmak çok büyük bir emek, sabır, tahayyül gücü ve zihinsel faaliyet gerektirmez. Biraz kötü niyet ve bir parça gözlem yeteneği olumsuz eleştiriler yapabilmek için yeterlidir ve her ikisi de hınç insanında yeterince mevcuttur. Negatif eleştireliliğin hınç insanındaki bu belirgin varlığı nedeniyle Scheler, "yaratıcı gücünü sadece inkara ve eleştiriye hasreden her tür düşünme biçiminde bir tür hınç bulunduğunu" (Scheler, 2015,59) söyler.

Hınç insanı hakikati elde etmeyi amaçlamadığı için eleştirilerinde herhangi bir şeyi kendi içkin niteliği nedeniyle değil, bir başka şeyi aşağılama, reddetme ve yok etme amacıyla olumlar veya över (Scheler, 2015, 61). Bu açıdan hınç insanının olumsuzlukları tespiti kadar olumlama ve övgülerinin de iyi niyet taşımadığını bilmek gerekir. O sahip olduğu kötü niyet ile bir başkasını kötülemek amacıyla bir diğer insanı över. Övgüsü de yergisi de bir başkası hakkında taşıdığı kötü niyetten kaynaklanır. Öte yandan onun hakikati umursamıyor oluşu, eleştirilerini eleştiri olmaktan çıkararak karalamaya çevirir. Başkasındaki değerlerin varlığından duyduğu rahatsızlık, onun başkalarını haksız bir şekilde kötülemesine ve onlara kara çalmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle hınç insanının ortaya koyduğu eleştirilerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı konusunda dikkatli olunmalıdır.

2.4. Hınç İnsanı Tepkiseldir

Hınç ya da diğer adıyla ressentiment, kendi değerlerini yaratamayan toplulukların veya kişilerin tavrı olarak da tanımlanmaktadır. Bu tür topluluklar, hesap yapmayı bilseler ve zekalarını kullanabilseler de kendi eylemlerini gerçekleştirmek için bir dış güç arayışında olurlar (Taburoğlu, 2016, 65). Hınç dolu bakış ve yorumlama biçimi onun kendi kaynaklarından değerler üretmesine mani olur; o, bunu ancak değilleme yolu ile başkaları üzerinden gerçekleştirebilir (Karatekeli, 2016, 187). Nietzsche, hınç insanlarını "gerçek tepkiden, eylem tepkisinden yoksun olan ve kendilerini yalnızca kurmaca bir öç yoluyla zarardan koruyan" (Nietzsche, 2011, 29) kimseler olarak tanımlar. Onun yaptığı ayırma göre asil insanın ahlakı kendini evetlemeden doğarken, hınç insanın köle ahlakı, daha en baştan dışarıdakine hayır diyerek tepkisel

karakterini ortaya koyar. Farklı olana, kendinden olmayana karşı tepkisellikle dile getirilen bu hayır onun yaratıcı edimidir. Kendine yönelik olmak yerine bu dışa yönelim hınç insanının karakteristiğidir. Bu insan, hep bir karşıya ve dış dünyaya ihtiyaç duyar. En ufak bir eylemde bulunabilmek için bile bir dış uyarana ihtiyaç duyar(Nietzsche, 2011, 29-30). Hınç, tepkiselliğin, başka bir şeyle karşıtlık içinde olmak dışında herhangi bir şey oluşturmadaki yetersizliğin tavrı olarak somutluk kazanır (Tutumlu, 2016, 120). Kendine has bir varlık sergileyemeyen hınç insanı kendi gündemini oluşturamaz. Onun gündemini başkalarının varlığı, eylemleri ve değerleri oluşturur. Sergilediği eylemler ve söylediği sözler hep başkaları üzerinedir.

Aslında hınç insanının tepkiselliği ve eleştireliliği birbiri ile yakından ilişkilidir ve her ikisinin de temelinde güçsüzlük bulunur. Hınçlı insan, güçsüzlüğü nedeniyle çıkarın ve kârın insanı haline gelmiştir ve yine güçsüzlüğü kendi mutsuzluğunu başkalarının kabahati olarak görmesine yol açar (Tutumlu, 2016, 120). O, kendi mutluluğunun sorumluluğunu üstlenecek bir olgunluktan ve yeterlilikten yoksundur. Öte yandan güçsüzlüğü nedeniyle kendisi gibi davranamayan hınç insanı, yaşama, başkalarına ve kendisine karşı samimiyetini ve dürüstlüğünü kaybeder. Varlığını devam ettirebilmesi için hesap kitap yapmak zorundadır (Karatekeli, 2016, 188). Güç sahibi insanlar etkin birer varlık olarak ortaya çıkıp kendi değerleri çerçevesinde bir şeyler inşa ederken, güce sahip olmayan hınç insanının yapabilecekleri edilgin bir tepkisellik ve olumsuz bir eleştirelilikle sınırlıdır. Yaptıkları ile kendisini ve yaşadığı havayı olumlayamayan hınç insanı, güçsüzlüğü nedeniyle yapılan işlere tepki göstermek ve bunları acımasızca eleştirmekle yetinir.

Hınç duyan insanlar, varlık nedenlerini kendi dışlarında bulmalarına rağmen başkasına ve dışarıda olana karşı hasmane tutumlar sergilerler (Taburoğlu, 2016, 67). Hınç insanının tepkiselliği ve edilginliği, onun öteki düşmanlığına da etki eder. Kendi hatalarını görmek istemeyen hınç insanının, karşı tarafı suçlayıp kendisini mağdur göstermesinin ardında onun bu özelliği yatar. O kendince hep masumdur ve başkaları ona haksızlık edip durmakta, onun hakkını yemektedir. Başına gelen kötülüklerde onun hiçbir kabahati yoktur. Yaşadıkları kendi eseri değil, başına gelenlerdir. Hınç insanı olayları bu şekilde algılar. Sergilediği bu edilginlik ve tepkisellik kendi hayatının sorumluluğunu üstlenmesine mani olup başkalarına düşmanlık etmesine yol açar.

2.5. Hınç İnsanı Ötekine Düşmanlık Duyar

Hınç insanının dikkate değer özelliklerinden biri, ötekine duyduğu düşmanlıktır. Onun başkalarını düşman saymasının farklı nedenleri vardır. Bu nedenlerin ilki, hınç insanının imrendiği fakat sahip olamadığı değerleri başkalarının elde etmesidir. Böyle durumlarda başkasının bizatihi doğasına yönelik bir haset duyar ve bu haset güçlü bir hınca dönüşür. Hınç insanı, başka her şeyi bağışlayabilecek fakat imrendiği değerleri taşıyan kişiyi, onu o kişi yapan şeyi ve onda olanın kendisinde olmamasını bağışlayamayacak bir düşmanlık duyar. Bu düşmanlığın ardında, hınç insanının ötekinin varlığına muhalefet etmesi, olduğu haliyle ötekinin varlığını bir basınç, kınama ve tahammül edilemez bir aşağılama olarak hissetmesi yatar (Scheler, 2015, 36). Bu hasedin en trajik yönü, arzu duyulan nesnenin aynı zamanda bir nefret nesnesi olmasıdır (Kızıltan, 2016, 59).

Değerlere ilişkin taşıdığı arzu ile bunlara ulaşmasına engel olan güçsüzlük arasındaki gerilim ona azap verir. İmrendiği olumlu bir nitelik dikkatini çektiğinde tek başına bu niteliği görmesi bile kendisine hiçbir zararı dokunmamış ya da onu incitmemiş olsa da o özelliği taşıyan insana karşı nefret duymasına yol açar. Bu nefret, düşman gördüğü kişinin eylem ve sözleri nedeniyle ortaya çıkmadığından diğer düşmanlık türlerinden çok daha derindir. Eğer düşmanlık makul bir nedenle ortaya çıkarsa çözüme kavuşturulması çok daha kolay olur(Scheler, 2015, 72-73). Örneğin çıkar çatışması nedeniyle yaşanan düşmanlık, çeşitli müzakerelerle ortadan kaldırılabilir. İki taraf, bir uzlaşma planı üzerinde mutabık kalabilir. Bu şekilde çatışma çözülür ve düşmanlık sona erer. Ancak hınç insanın duyduğu düşmanlık bundan farklıdır. Onun düşmanlığını doğuran şey karşı tarafın varoluşudur. Bu varoluş, hınç insanı tarafından kendisine yönelik bir küçümseme olarak algılandığı için duyulan düşmanlığı herhangi bir makul öneriyle sona erdirmek mümkün değildir.

Öteki düşmanlığının bir diğer nedeni, hınç insanının kendisini yanılmalı bir şekilde mükemmel görmesidir. Kendisini hatalı olduğunu göremeyecek kadar yüce görür ve herhangi bir anlaşmazlık durumunda ötekinin kendisine saldırdığı ithamında bulunur. Haksızlığa uğramış taraf olmaktan memnuniyet duyan hınç insanı, öteki tarafı ilk hatalı davranışı gerçekleştirmekle, ilk suçu işlemekle sorumlu tutar (Bauman, 2010, 63). Böylece onun bu tavrı ötekine düşmanlık duymasına için bir gerekçe olur.

Öteki düşmanlığının üçüncü nedeni, çeşitli sebeplerle bir duygunun orijinal nesnesinin bastırılmasıdır. Kişi, birinden nefret edebilir, ondan intikam almak isteyebilir ancak bu duygunu bastırır ve bu dürtü belli bir kişi veya nesneyle bağını yitirirse bu dürtü önce düşmanın her türlü niteliğine, eylemine ve düşmanla bir şekilde ilişkili olan kişi, nesne ve olaylara yönelir. Sonrasında bu dürtü, kişiyi inciten

kimseyle ilgisiz hale gelir ve bu dürtü nerede ve kimde olduğu fark etmeksizin belli bazı niteliklere yönelik bir düşmanlık haline gelir (Scheler, 2015, 63-64). Bilinçsiz de olsa, kör bir güç de taşısaya öç arzusu karanlıkta gezinir, failin adımlarını ve niyetlerini yönetir. Hınç, kendisine uygun bir nesne arar ve elbette bulur. Ötede beride düşmanlık edebileceği bir iki kişi daima mevcuttur (Takiş, 2016, 7). Düşmanlık, başlangıçtaki kişiden bağımsızlaşarak konuyla ilgisiz insanlara yönelir ve böylece öteki düşmanlığına kaynaklık eder.

Sonuç

İnsan yaşadığı haksızlıkların intikamını almak ister ama alamaz. Başkalarının sahip olduğu, kendisinin ise imrendiği şeylere ulaşmak ister fakat ulaşamaz. Onun arzularını yerine getirmesini engelleyen güçsüzlüğü hınç duygusunun oluşacağı zemindir. Arzuları ile güçsüzlüğü bir gerilim yaratır ve kişi, bu gerilimden kurtulmak için değişip hınç insanına dönüşür. Kişinin hınç duyması ile algıları, olayları ve kişileri görme ve yorumlama şekli de değişir. O, artık olanı olduğu gibi görme imkanından mahrumdur. Samimi, saf, iyi niyetli, açık ve dürüst bir insan değildir. Kurnaz, kötü niyetli ve kendisini aldatan bir kişidir. Güç, başarı, zafer, mutluluk gibi değerleri ulaşamadığı için değerleri tepetaklak eder ve bunların yerine acziyet, zayıflık, korkaklık gibi olumsuz değerleri yerleştirir. Olumlu değerlere ve bunlara sahip olan insanlara katlanamaması bunları kötölemesine, küçümsemesine ve bunlara kara çalmasına yol açar. Güçsüzlüğü nedeniyle ezik ve edilgin bir karaktere sahip olan hınç insanı, tepkiselliği ve negatif eleştirelliği ile dikkat çeker. Hayatını diğer insanların eylemlerine tepki vererek ve onlar hakkında olumsuz sözler sarf ederek geçirir. Her zaman haklı, her zaman mağdurdur. Hiçbir zaman kendi gözünde hak ettiği yerde değildir, sürekli başkaları tarafından haksız bir şekilde engellenmektedir. İnsanlar, onun değerini bilmemektedir. Üstün bir insan olarak en güzel ve en iyi şeylere layık olmasına rağmen diğer insanların haksızlıkları nedeniyle bunlara ulaşamamaktadır. Hayatı bir mağduriyet olarak yaşayan hınç insanı, tepetaklak olmuş değerler sistemi, sürekli sızlanması ve acı eleştirileriyle hayatını ziyan ederken çoğu zaman gereksiz yere başkalarına düşmanlık duyar.

Hınç insanının taşıdığı özelliklerin veya hayat biçiminin istenilecek veya beğenilecek bir yanı yoktur. Hınç duygusu ve onun kişiye kattığı özelliklerle biçimlenmiş bir hayat ziyan olmuş bir hayattır. Bu hayat, yaratıcı ve özgün özelliklerin bastırılarak başkalarını kötölemenin başlıca uğraş olarak benimsendiği bir yaşamdır. Kendisine saygısı olan hiç kimse böyle bir hayat yaşamak istemez. Ancak insanlar iradi olarak seçmemelerine rağmen böyle bir hayat sürebilmektedir. Bu konuda sahip olunacak bir bilinç ve çaba ile hınç insanlarının ortaya çıkması tümüyle engellenemese bile mümkün olduğunca azaltılabilir. Ancak bunun çok da kolay olmadığını bilmesi gerekir. Çünkü bu alanda gerekli çalışmalar oldukça kapsamlıdır. Öncelikle, güçlülerin zayıf olanları ezmesini ve onlarda mağduriyet ve haksızlık duygusunun oluşmasını engelleyecek hukuk, eğitim ve ekonomi sistemlerinin inşa edilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere hınç duygusunun ilk kaynağı intikam arzusudur ve bu arzu durduk yere oluşmamaktadır. Haksızlık yapıldığında bu haksızlık yapanın yanına kâr kalmadığında, o kişi uygun cezayı aldığı anda, mağduriyetler telafi edildiğinde incinen ve zarara uğrayan kişiler intikam arzusu duymayacaktır. Böylece hınca giden yollardan biri kapatılmış olacaktır. Adaletin insani koşullar dahilinde en eksiksiz biçimde gerçekleştirildiği bir toplum, hıncın doğmasının güç olduğu bir zemin olacaktır.

Öte yandan haksızlıkları azaltan ve haksız insanları cezalandıran bir sistem tek başına hıncın yeşermesini engelleyemez. Scheler'ın da işaret ettiği gibi formel eşitliğin olduğu, herkesin kendisini diğerleriyle eşit saydığı ama gelir dağılımı, siyasi güç ve eğitim açısından derin farklılıkların olduğu toplumlar hasede kaynaklık ettikleri için hınç bu toplumlarda ortaya çıkabilir. Bunu engellemek için güç, gelir dağılımı ve eğitim bakımından ortaya çıkan farklılıklar makul seviyelere indirilmelidir. Şüphesiz ki güç, gelir ve eğitim açısından mutlak bir eşitlik hiçbir zaman olmamıştır ve çeşitli nedenlerle istenilir bir durum da değildir. Ancak insanlar arasında güç, gelir ve eğitim bakımından derin uçurumların olduğu bir toplum da sosyal adalet bakımından yeterli bir toplum değildir. İdeal olan, bu açılardan insanlar arasında belli farklılıkların olduğu ve bu farkların fırsat eşitliği ile ortaya çıktığı bir toplumdur. Fırsat eşitliği ve liyakatin esas olduğu bir toplumda insanlar başarı ve başarısızlıklarının sorumluluğunu üstlenebilecektir. Sonuçların belirleyicisinin kendileri olduğunu bilmeleri, başkalarına intikam duymalarını ve başkalarını suçlamalarını engelleyecektir.

Hıncı önlemek için yapılacak şeylerin önemli bir kısmı, siyaset, ekonomi, eğitim ve hukuk alanlarında ciddi düzenlemeler gerektirmektedir. Ancak buna rağmen hınç insanına dönüşmek istemeyen bireylerin de kendileri için yapabileceği bazı şeyler vardır. Bu kişiler, öncelikle hıncın bulaşıcı bir duygu olduğunu bilmeli ve insanlarla buna göre yakınlık kurmalıdır. Hınç insanının karakteristik özelliklerini taşıyan kimselerle arkadaşlık etmemek, hınç zehrinden korunmak için atılacak ilk adımdır. İkinci olarak birey mağdur olmamaya çalışmalıdır. Bir haksızlığa uğradığında elinden gelen tüm imkanlarla mücadele etmeli, hukuki yollara başvurarak hakkını aramalıdır. Bu tür durumlarda konuşmanın verdiği sağaltıcı

etkiden faydalanmalı, konuyu en azından güvendiği insanlarla konuşmalıdır. Böyle bir konuşma, onda aşağılanma ve haksızlık gibi nedenlerle ortaya çıkan incinmeyi azaltacak ve içinde intikam arzusu oluşmasını önleyecektir. Kendisine ne yapılırsa yapılsın ve kendisi ne kadar güçsüz olursa olsun bir insan olarak değerli olduğunu tekrar hatırlatacaktır. Bu nedenle insanlar yaşadıkları haksızlıkları içlerine atıp bunun kendilerini zehirlemesine izin vermek yerine gerekli mercilere başvurmalı, haklarını aramalı ve makul ortamlarda yaşadıklarını dile getirmelidir.

Bununla birlikte kişi, insanların sadece yasalar önünde eşit olduğunu, bunun dışında insanlar arasında bir eşitliğin bulunmadığını bilmelidir. Yasa önünde eşitlik mümkün olsa da Tanrı veya doğa vergisi nitelikler bakımından farklılıklar olduğu kabul edilmelidir. İnsanlar farklı yeteneklere, kapasitelere, imkanlara ve özelliklere sahiptir. İnsanlar, türlü türüdür ve herkesin bir başka hikayesi vardır. İnsanlar başkalarının hikayesinin izleyicisi olmak yerine, kendi hayatlarına sahip çıkarak kendi öykülerinin kahramanı olmayı tercih etmelidir. Hayatımızın niteliğini belirleyen şey, hayatın bize sunduklarından ziyade bizim bu sunulara karşı sergilediğimiz tavrıdır. Bu nedenle insanın gereksiz yere kendisini diğerleri ile kıyaslamasının bir anlamı yoktur. Bu kıyaslama sadece kişinin kendisine ve diğerleriyle ilişkilerine zarar verecektir. Kişinin bir başkasının hayatını ve sahip olduklarını izleyerek vaktini geçirmek yerine kendi hayatına odaklanması ve kendi kapasitesini geliştirmesi çok daha övgüye değerdir. Sevinç duyulacak şey, başkalarını geride bırakmak değildir, diğerlerinin nerede olduğundan bağımsız olarak gelişim göstermektir. Bu yüzden rekabete değil, gelişime öncelik verilmelidir. Bazılarının hayatı daha talihli veya sahip oldukları şeyler sayıca daha fazla olabilir. Bunlar emek verilerek dürüst bir şekilde elde edilmişse yapabileceğimiz tek şey bunları takdir etmektir. Başkalarının durumu bizi, hayatımızı veya sahip olduklarımızı değersiz veya anlamsız kılmaz. Bu nedenle bunları başkaları ekseninde değil, kendi için değerleri açısından görmeye çalışmalıyız.

KAYNAKÇA

Bauman, Zygmunt (2010). *Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var mı?*. (Çev. Funda Çoban ve İnci Katurcu). İstanbul: De Ki Basım Yayım.

Çabuklu, Yaşar (2006). *Uzam ve Kötülük*. İstanbul: Everest Yayınları.

De Koninck, Thomas (2003). *Yeni Cehalet ve Kültür Problemi*. (Çev. İnci Malak Uysal). Ankara: Epos Yayınları.

Karatekeli, Emre (2016). Ahlâkın Soykütüğün'de Hınç Duygusu. *Doğu Batı*, S. 77, s. 181-192.

Kızıltan, Hakan (2016). Sol Memenin Altındaki -Hıncın Psikodinamiğine Giriş- *Doğu Batı*, S. 77, s. 43-64.

Nietzsche, Friedrich (2011). *Ahlâkın Soykütüğü*. (Çev. Zeynep Alangoya). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Sayın, Burak (2016). Cehalete Övgü: Philistinizm'in Bir Kaynağı Olarak Ressentiment. *Doğu Batı*, S. 77, s. 11-24.

Scheler, Max (2015). *Hınç*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Taburoğlu, Özgür (2016). İntikamı Alınmamış Hınçlar: Nietzsche ve Scheler. *Doğu Batı*, S. 77, s. 65-80.

Takış, Taşkın (2016). Düşmanımın Düşmanı Dostum Olabilir mi, Benim En İyi Dostum Bile Düşmanımdır. *Doğu Batı*, S. 77, s. 7-8.

Turner, B. Stanley (2016). MaxWeber ve Hınç Ruhu: Nietzsche Mirası. *Doğu Batı*, S. 77, s. 81-102.

Tutumlu, M. Akif (2016). BertoltBrecht'inKuralla Kural Dışı Adlı Oyununda Hınç Bilincinin Adaleti Biçimlendirışı. *Doğu Batı*, S.77, s. 115-122.

Yeşil, Mustafa (2016). Dil ve Değer. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 36, s. 121-141.